

CLARITAS

© Študentska založba, 2009.

Vse pravice pridržane.

Brez predhodnega pisnega dovoljenja Študentske založbe je prepovedano reproduciranje, distribuiranje, dajanje v najem, javna priobčitev, predelava ali druga uporaba tega avtorskega dela ali njegovih delov v kakršnemkoli obsegu ali postopku, vključno s fotokopiranjem, tiskanjem, javnim interaktivnim dostopom ali shranitvijo v elektronski obliki.

Zorn und Zeit

Politisch-psychologischer Versuch

© Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main 2006

© of the translation: S. Fischer Foundation by order of TRADUKI

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

32:1
316.74:2

SLOTERDIJK, Peter

Srd in čas : Politično-psihološki poskus / Peter Sloterdijk ;
prevedel Slavo Šerc ; [spremna beseda Bojan Žalec]. - Ljubljana :
Študentska založba, 2009. - (Knjižna zbirka Claritas ; 57)

Prevod dela: Zorn und Zeit

ISBN 978-961-242-267-7

249518848

PETER SLOTERDIJK

Srd in čas

Politično-psihološki poskus

Prva beseda Evrope

Na začetku prvega stavka evropskega izročila, v začetnem verzu Iliade, se pojavi beseda »srd«, fatalno in svečano kot apel, ki ne dopušča ugovora. Tako kot se za dobro oblikovan stavčni predmet spodobi, je ta *nomen* v tožilniku: »Srd opevaj, kraljica, Ahila, sina Peleusa ... « Ker se pojavlja na prvem mestu, je slišen visok patos. Kakšen odnos do srda se poslušalcem predlaga na magičnem začetku junaške pesmi? Srd, s katerim se je na starem zahodu vse začelo – kako bi ga rad omenil recitator? Ga bo opisal kot nasilje, ki miroljubne ljudi zaplete v grozljive dogodke? Ali naj ta afekt, ki je najbolj grozljiv in človeši hkrati, temu ustrezno pomirimo, brzdamo, zadušimo v sebi? Naj se mu naglo izognemo, takoj ko se najavi pri drugih in prebudi v nas samih? Naj ga vedno žrtvujemo nevtraliziranemu, boljšemu vpogledu?

To so, kakor takoj spoznamo, sodobna vprašanja, ki vodijo daleč proč od predmeta – če se ta imenuje Ahilov srd. Stari svet si je do srda utrl svoje lastne poti, ki ne morejo biti več poti modernega sveta. Tam, kjer moderni ljudje apelirajo na terapevta ali pa pokličejo telefonsko številko policije, so se stari modreci obračali na presežnost. Da bi prva beseda Evrope zazvenela, Homer pokliče Boginjo, ustrezno staremu rapsodnemu običaju in sledeč uvidu, da mora tisti, ki načrtuje neskromnost, začeti povsem skromno. Jaz, Homer, ne morem zagotoviti uspešnosti svojega speva. Petje že od nekdaj pomeni odpreti usta, da bi

naznanili višje sile. Za uspeh in avtoriteto mojega speva so zadolžene muze, in onkraj muz, kdo ve, Bog, sama Boginja. Če je spev ostal neuslišan, se višje sile zanj niso zanimale. V Homerjevem primeru je bila božja sodba enoumna. Na začetku je bila beseda »srd«, in ta beseda je bila uspešna.

*Menin aiede, thea, Peleiadeo Achileos
Oulomenen, he myri Achaiois alge eteke ...*

*Pesem, boginja, o jezi Pelida Ahila,
srdu pogubnem, ki silo gorja prizadel je Ahajcem:
množico duš močnih upotil je v Hadove dvore ...*

(Prev. Anton Sovre)

Nedvoumno je v zaklinjajočih verzih Iliade predpisano, kako naj se Grki, kot narod vzor za civiliziranje zahodnega sveta, soočijo z vdorom srda v življenje smrtnih – s čudenjem, ki bi ustrezalo neki pojavnosti. Prvi apel našega kulturnega izročila – in je ta »našega« še veljaven? – izgovori prošnjo, da naj nadčutni svet podpira spev srda nekega edinstvenega bojevnika. Pri tem je omembe vredno to, da pevec nikakor noče olepševati. Od prvih vrstic naprej poudarja moč heroičnega srda, ki povzroča nesrečo: Kjer se manifestira, padajo udarci na vse strani. Grki sami morajo pod njimi trpeti celo bolj kot pa Trojanci. Že čisto na začetku vojnega dogajanja se Ahilov srd obrne proti svojim, da bi se šele malo pred odločilno bitko spet premaknil na grško fronto. Ton prvih verzov določa program: duše premaganih junakov – tukaj mišljeno mogočno, na splošno prikazani bolj kot zabrisani fantomi – gredo navzdol v Had, v njihova mrtva telesa, Homer pravi: »oni sami«, požrejo jih ptiči in psi pod odprtih nebom.

Z evforično enakomernostjo drsi glas pevca čez horizont bivanja, iz katerega izhajajo takšne zgodbe. Biti Grk in slišati ta glas je v klasičnem obdobju eno in isto. Kjer je slišen, postane neposredno razumljivo tole: Vojna in mir sta imeni za faze življenjske zveze, v kateri polna zaposlenost smrti nikdar ni postavljena pod vprašaj. Da smrt zgodaj sreča junaka –tudi to spada k sporočilom junaškega speva. Če je beseda »poveličevanje nasilja« sploh kdaj imela kakšen smisel – bi bila za ta *introitus* v najstarejši dokument evropske kulture na mestu. Vendar bi označevala domala nasprotje tega, na kar meri v današnji, neizogibno objajoči rabi. Opevati srd pomeni napraviti ga vrednega, da se ga človek spominja, in to, kar je vredno spominjanja, pa je blizu učinkovitemu in trajno spoštljivemu, domala dobremu. Te vrednostne sodbetako močno nasprotujejo načinu mišljenja in občutenju modernih ljudi, da je treba najbrž priznati: pristen pristop do samovolje homerskega razumevanja srda nam navsezadnje ostane zakrit.

Pomagajo samo neposredna približevanja. Vendarle razumemo, da ne gre za sveti srd, o katerem govorijo biblijski viri. Ne gre za ogorčenje preroka zaradi protibožjih grozot, ne za srd Mojzesa, ki razbije tablice, medtem ko se ljudstvo zabava s teletom, ne gre za koprneče sovraštvo psalmista, ki ne more dočakati dneva, ko si bo pravičnež pral noge v krvi zločincev.¹

Prav tako ima Ahilov srd malo skupnega s srdom Jahveja, zgodnjega, še precej nesublimnega Boga nevihte in puščave, ki kot »sopihajoči Bog« vlačí za sabo bežeče ljudstvo in njihove zasledovalce uniči v neurjih in poplavalah.²

1 Psalm 58, II. Odlomki iz Svetega pisma v knjigi so vzeti iz slovenskega standardnega prevoda Svetega pisma. (Op. B. Ž.)

2 Prim. Ralf Miggelbrink, Jezni Bog. Pomen spotakljive svetopisemske tradicije, Darmstadt 2002, str. 13.

Vendar s tem prav tako niso mišljeni profani človeški napadi jeze, ki so predočeni poznejšim sofistom in filozofskim moralnim učiteljem, ko pridigajo ideal samoobvladovanja.

Dejstvo je, da se Homer premika v svetu, ki je napolnjen z brezmejno srečnim belicizmom*. Naj bodo obzorja tega univerzuma iz bojev in pobijanj še tako mračna, osnovni ton predstavitve je določen s ponosom, da je lahko priča takšnim prizorom in usodam. Njihova žareča opaznost nas pomiri z ostrino dejstev – to je tisto, kar je Nietzsche označil z umetelno besedo »apolinično«. Noben moderni človek se ne more vživeti v čas, v katerem pojma vojna in sreča tvorita smiselno konstelacijo; za prve Homerjeve poslušalce sta oba pojma nerazdružljiv par. Zveza med njima se vzpostavi s kultom junaštva starega sloga, ki je modernim navzoč samo v narekovajih zgodovinske omike.

Za ljudi iz časa antike heroizem ni bil nikakršna omikana drža, temveč najbolj vitalno od vseh mogočih stališč o življenjskih dejstvih. V njihovih očeh bi svet brez junaških pojavov pomenil Nično stanje, v katerem bi bili ljudje monarhije brez odpora izpostavljeni naravi. *Physis* povzroči vse, človek ne doseže ničesar, tako bi se glasil princip univerzuma brez junaštva. Heroji pa so dokazovali, da so tudi s človeške strani mogoča dejanja in dela, če jih dopuščajo božje ugodnosti – in zgodnji junaki se slavijo samo kot storilci dejanj in uresničevalci del. Njihova dejanja pričajo o najvrednejšem, kar bi smrtniki, takrat kot tudi pozneje, mogli doživeti: da je bila v goščavo samorasle danosti usekana jasa iz ne-neomedlevice in ne-ravnodušnosti. V poročilih o dejanjih se zasveti prva dobra novica: Pod soncem se dogodi več kot samo ravnodušno in vedno

* Belicizem (lat. bellum, vojna) je izraz, ki označuje politično ideologijo, nasprotno pacifizmu (op. B. Ž.).

isto. S tem ko so se dogodila prava dejanja, poročila o njih odgovorijo na vprašanje: Zakaj ljudje sploh nekaj počnejo in ne raje nič? To počnejo zato, da bi svet razširili z novim in hvalevrednim. Ker so bili tisti, ki so dosegli novo, predstavniki človeškega rodu, čeprav zelo posebni, se za druge odpre dostop do ponosa in začudenja, če slišijo o dejanjih in trpljenju herojev.

Novo pa ne sme nastopiti kot dnevna novica. Za dosego legitimnosti se mora zakriti v prototipično, najstarejše, nenehno ponavljajoče, in sklicevati se mora na že dolgo prej načrtovano privolitev Bogov. Če se novo izdaja kot predčasno dogajanje, nastane mit. Ep pa je gibljivejša, širša in bolj svečana oblika tega, primerna za deklamiranje spevov na gradovih, vaških trgih in pred zgodnjim mestnim občinstvom.³

Zahteva po junaku je pogoj za vse, kar sledi. Samo zato, ker je strah vzbujajoči srd za bojevito pojavnost junaštva nujno potreben, se sme rapsod obrniti na boginjo, da bi jo angažiral za štiriindvajset spevov. Če srd, ki naj bi ga pomagala peti boginja, sam kot tak ne bi bil višje narave, bi bila že misel, da bi ga priklical, blasfemija. Samo zato, ker obstaja srd, ki je podeljen od zgoraj, je legitimno vpletati bogove v silovite človeške afere. Kdor pod temi premisami opeva srd, slavi moč, ki ljudi osvobodi iz vegetativne dremavosti in ki jih postavi pod visoko zvezdnato nebo. Prebivalci Zemlje črpajo zrak, odkar si lahko predstavljajo, da so bogovi gledalci, ki uživajo ob gledanju zemeljske komedije.

Razumevanje teh za nas odmaknjenih okoliščin bi morda lahko olajšali z napotkom, da si po pojmovanju

³ S tem ugovarjamo pri teologih priljubljeni legendi, da mit vedno vsebuje povečevanje obstoječega sveta, medtem ko bi distanca do sveta in kritika nastali šele s preroškim govorom. V resnici pa je mit že tako preroški kot je preroštvo še mitsko.

prebivalcev antike junak in njegov pevec v avtentično-religioznem smislu med seboj ustrezata. Religioznost je privolitev ljudi v svojo medialnost. Medialni talenti gredo, kot je znano, po različnih poteh, vendar se lahko te sekajo na pomembnih vozliščih. »Medijski« pluralizem je zatorej dejansko stanje, ki sega nazaj v zgodnja stanja kulture. Pa vendarle: mediji v tistem času niso tehnični aparati, temveč sami ljudje, skupaj s svojimi organskim in duhovnim potenciali. Kakor bi rapsod rad bil ustnik pojoče moči, tako se junak počuti kot roka srda, ki opravlja spominjanja vredna dejanja. Grlo enega in roka drugega skupaj tvori ta hibridno telo. Bolj kot borcu samemu pripada njegova roka-meč Bogu, ki po ovinkih preko drugotnih vzrokov učinkuje na človeške razmere; in ona – roka-meč – pripada seveda tudi potujočemu pevcu, ki mu junak, skupaj s svojim orožjem, dolguje zahvalo za nesmrtno slavo. Tako tvori povezava Bog – junak – rapsod prvo učinkovito medijsko povezavo. V tisoč letih, ki so v srednjeevropskem prostoru sledila Homerju, je vedno znova govora o Ahilu in njegovi uporabnosti za bojevite muze.

Pri ugotovitvi, da dandanes nihče več ni sposoben avtentično misliti tako, se nam ni treba zadrževati predolgo – morda z izjemo nekaterih prebivalcev ezoteričnega višavja, kjer je ponovno začaranje sveta naredilo večji napredek. Sicer pa nismo samo nehali ocenjevati in čutiti tako kot prebivalci antike, na skrivaj jih zaničujemo zato, ker so ostali »otroci svojega časa«, ujeti v heroizem, ki ga lahko dojamemo samo kot arhaičnega in neprimernega. Kaj bi lahko, temu ustrezno, z današnjega stališča in glede na današnje navade očitali Homerju? Ali naj mu očitamo, da je človeško dostojanstvo kršil s tem, da je posameznike vse preveč neposredno razumel kot medije poveljujočih višjih bitij? Ker ni upošteval integritete žrtev, ko je slavil

sile, ki so jim prizadele zlo? Je nevtraliziral samovoljno silo in iz bojnih rezultatov naredil neposredne božje sodbe? Ali pa bi morali očitek ublažiti v ugotovitev, da je postal plen neučakanosti? Ni mogel dočakati pridige na gori in ni bral Senekovega dela *De ira*, brevirja stoičnega nadzora afekta, ki je tvoril podlago za krščansko in humanistično etiko?

V Homerjevem obzorju za tovrstne ugovore seveda ni nobene podlage. Pesem o heroični energiji nekega bojevnika, s katero se začne ep starih, povzdigne srd na raven substance, iz katere je narejen svet – če smo pripravljeni priznati, da »svet« tukaj označuje krog oseb in scen starohelenskega življenja bojevnikov – plemičev prvega tisočletja pred Kristusom. Domnevali bi lahko, da je takšen pogled najpozneje od razsvetljenstva naprej zastarel. Vendar bi to, da bi v celoti zavrnilo to s pomembnostjo boja zaznamovano sliko stvari, izobraženi ralisti prenesli manj lahko, kot bi si želel verjeti kurantni pacifistični občutek. Tudi moderni ljudje niso nikoli povsem opustili naloge misliti vojno. Ta naloga se je dolgo povezovala z moškim polom izobrazbe.⁴ Po meri te naloge so bili umerjeni že učenci antike, ko so višji rimski sloji, skupaj z ostalimi učnimi modeli modeli, uvozili tudi epski belicizem svojih učiteljev, pri tem pa niso niti najmanj pozabili na svoj domači militarizem. In tako se je vse od renesanse naprej učila mladina Evrope, vedno znova, generacijo za generacijo, potem ko so z daljnosežnimi posledicami spet oklicali vzor Grkov v šolskih sistemih nastalih nacionalnih držav. Ali je morda mogoče, da so bile tudi tako imenovane svetovne vojne 20. stoletja med drugim ponovitve trojanske vojne – organizirane z general štabi, katerih vodilne glave na vsaki strani sovražne linije

4 Prim. Raymond Aron, *Clausewitz, den Krieg denken*, Frankfurt 1980; kakor tudi Robert Kaplan, *Warrior Politics. Why Leadership Demands a Pagan Ethos*, New York 2001.

so se, vsaka zase, imele za najodličnejše Ahajce in domala za potomce jeznega Ahila in pri svojih potomcih za nosilce atletske-domovinske poklicanosti za zmago in slavo?⁵ Nesmrtni junak umre neštetokrat. Ali ni še Karl Marx grofici Hatzfeld septembra 1864 po smrtnem dvoboju vodje delavcev Lassallea izrekel sožalje z besedami, da je »umrl mlad, v zmagoslavju, kot Ahil«?⁶

Vprašanje, ali je že Homer, kot pozneje Heraklit in veliko pozneje še vedno Hegel, verjel, da je vojna mati vseh stvari, naj na tem mestu ostane odprto. Prav tako je tudi negotovo, prej celo neverjetno, ali je on, patriarh vojne zgodovine in grški učitelj nešteti generacij, uporabljal pojem »zgodovina« ali »civilizacija«. Gotovo je samo, da je univerzum *Iliade* povsem stkan iz dejanj in trpljenj srda (*menis*) – tako kot nekoliko mlajša *Odiseja* opeva dejanja in trpljenja zvičajnosti (*metis*). Za arhaično ontologijo je svet vsota bojev, ki jih je v njem treba voditi. Epski srd se njegovemu pevcu prikazuje kot primarna energija, ki narašča sama iz sebe, ki ni iz ničesar izvirajoča, tako kot vihar in sončna svetloba. Je akcijska moč v kvintesenčni obliki. Ker kot prva substanca zase lahko zahteva oznako »iz sebe«, predhaja vsem svojim lokalnim provokacijam. Junak in njegov *menis* tvorita za Homerja nerazdružljiv par, tako da je zaradi te prestabilizirane zveze vsaka izpeljava srda iz zunanjih povodov odvečna. Ahil je poln srda, tako kot je severni pol leden, Olimp pomračen in tako kot na Mont Ventouxu bobni veter.

To ne izključuje, da srdi pripravljajo oder povodi – vendar se njihova vloga omejuje dobesedno na to, da ga »pri«kličejo, ne da bi spremenili njegovo bistvo. Kot moč,

5 Za nezavedno povezavo humanizma in belicizma prim. Heiner Mühlmann, Bazon Brock, Krieg und Kultur 2003.

6 Karl Marx, Friedrich Engels, Dela, 30. knjiga, Berlin 1972, str. 673.

ki problematičen svet v njegovi notranjosti drži skupaj, ohrani enotnost substance v množstvu erupcij. Obstaja pred vsemi njegovimi oblikami in preživi kot nespremenjen svoja najintenzivnejša izčrpavanja. Ko Ahil grmeče čepi v svojem šotoru, užaljen, domala paraliziran, jezen na svoje lastne ljudi, ker mu je vojskovodja Agamemnon speljal lepo sužnjo Briseis, to simbolično zelo pomembno »častno darilo«, to njegovi bleščeče-jezni naravi nikakor ne škoduje. Sposobnost trpeti zaradi zapostavljanja odlikuje velikega borca; odlike poraženca, »zmožnost opustitve«, še ne potrebuje. Zadostuje mu, da ve, da ima prav in da mu Agamemnon nekaj dolguje. Po starogrškem pojmovanju ta dolg objektivno obstaja, saj je čast velikega bojvnika po svoje objektivne ali stvarne narave. Če samo na lestvici prvi po moči prvemu odvzame odlikovanje, je na najvišjem nivoju realno podana kršitev časti. Epizoda jeze kaže Ahilovo moč v tuhtajočem mirovanju – tudi junaki poznajo obdobja neodločnosti in divjanja navznoter. Vendar dovolj močan impulz zadostuje, da ponovno spravi v tek motor svoje *menis*. Ko se ta impulz zgodi, so posledice dovolj srhljive in fascinantne, da bi bile vredne »uničevalca mest« z bojnim rekordom, ki se je glasil triindvajset uničenih naselbin.⁷

Mladega Ahilovega favorita, Patroklosa, ki je na bojnem polju objestno nosil prijateljevo opremo, je ubil Hektor, prvoborec Trojancev. Brž ko se je v grškem taboru razširila novica o tem zloveščem pripetljaju, zapusti Ahil svoj šotor. Njegov srd se je spet povezal z njim in odtlej brez obotavljanja diktira smer ravnanja. Heroj zahteva novo opremo – celo onstranstvo si prizadeva, da bi njegovo zahtevo izpolnilo. Srd, ki se zliva v junaka, ni omejen samo na njegovo telo, v tek sproži razvejan splet akcij obeh svetov. Z viharno

⁷ Prim. Iliada, IX. spev, verz 328 in sl.

napadalnostjo prevzame *menis* posredovanje med nesmrtnim in smrtnim; Hefajsta, boga kovaštva, priganja, da bi pri izdelavi novega orožja napel vse sile; Tetijo, junakovo mater, spodbuja, da je posredovalka med podzemeljsko kovačnico in taborom Grkov. Vendar v najbolj notranjem krogu svojega učinkovanja *menis* bojavnika spet usmeri na njegovega usodnega poslednjega nasprotnika – zaklinjajoč ga za realno navzočnost boja. Na bojnem polju ga vodi na od božje previdnosti določeno mesto, kjer se bo dogodila njena največja razplamtelost, njena skrajna mera izpolnjujoče sprostitev. Pred zidovi Troje postavi njena izpolnitev znamenja. Tam stori vse potrebno, da bi vsako pričo spomnila na konvergenco eksplozije in resnice.⁸ Le okoliščina, da nazadnje ni bil Ahilov srd, temveč Odisejeva zvijačnost, ki je premagala oblegano mesto, nam nudi spoznanje: Tudi na usodni ravnini pred Trojo je bila potrebna druga pot do uspeha. Morda Homer za goli srd ni videl prihodnosti?

Takšen sklep bi bil prenačilen, kajti Homer *Iliade* poskuša vse, da bi širil čast srda. V kritičnem trenutku poudari, kako eksplozivno se je razvnela moč Ahilovega srda. Pojavil se je v trenutku. In ravno ta nenadnost je nepogrešljiva za potrditev njegovega višjega izvora. H krepostim zgodnjegrških junakov spada pripravljenost, postati posoda za nenadno pritekajočo energijo. Še vedno se nahajamo v svetu, katerega spiritualno stanje je oblikovano odprto mediumistično*: tako kot je prerok posrednik svete prote-

8 Za napotilo o nadaljnjem obstoju antične eruptivnosti srda v »naravni teologiji eksplozije« moderne masovne družbe prim. P. Sl., *Bilder der Gewalt – Gewalt der Bilder: Von der antiken Mythologie zur postmodernen Bilderindustrie*, v: Christa Maar, Hubert Burda (Ur.), *Iconic Turn. Die neue Macht der Bilder*, Köln 2004, str. 333 in sl.

*V izvorniku *mediumistisch*. *Mediumistischen* se nanaša na nekaj, kar je od ali povezano z duhovnim (spiritualnim) medijem (op. B. Ž.)

stne besede, je bojevnik orodje moči, ki se v njem hipoma zbere, da bi se prebila v pojavni svet.

Sekularizacija afektov je v tej ureditvi stvari še neznan. Sekularizacija pomeni izvedbo programa, ki tiči v normalno zgrajenih evropskih stavkih. Z njimi se v realnosti posnema to, kar določa zgradba stavka: osebki učinkujejo na predmete in jim nalagajo svoje gospodstvo. Nepotrebno je poudariti, da Homerjev svet ravnanja ostaja daleč proč od takih razmer. Ljudje niso tisti, ki bi imeli svoje strasti, veliko bolj imajo strasti svoje ljudi. Tožilniku še ni mogoče vladati. Pri tem stanju stvari je na enega Boga seveda treba čakati. Teoretični monoteizem lahko pride na oblast šele takrat, ko filozofi resno postulirajo stavčni osebek kot svetovni princip. Potem bi seveda tudi osebki smeli imeti svoje strasti in jih potem kot njihovi gospodarji in lastniki nadzorovati. Dotlej pa vlada spontani pluralizem, v katerem osebki in predmeti nenehno zamenjujejo mesta.

Zatorej: Srd je treba opevati v ugodnem času, ko se dogodi njegovemu nosilcu – nič drugega nima v mislih Homer, ko dolgo obleganje Troje in komaj še pričakovan padelec mesta naveže povsem na borbeno pripravljenost protagonista, saj je bila zaradi njegove jeze zadeva Grkov obsojena na neuspešnost. Izkoristi ugodno priložnost, v kateri se *menis* zliva v svojega nosilca. Epski spomin mora potem slediti le tistemu poteku stvari, ki se narekuje s konjunkturo sil. Odločilno je, da bojevnik sam, takoj ko se prebudi vzvišeni srd, doživi neke vrste numinozne navzočnosti. Samo zato lahko herojski srd pri svojem najbolj nadarjenem orodju pomeni več, kot pa profani napad besa. Povedano v višjem tonu: S kipenjem govori Bog bojnega polja bojevniku. Takoj je mogoče razumeti, zakaj v takih trenutkih nimogoče slišati drugega glasu. Moči te vrste, vsaj pri svojih naivnih začetkih, so monotematične, saj ter-

jajo celotnega moža. Zahtevajo nedeljiv oder za izraz enega afekta.⁹ Pri čistem srdu ne obstaja nikakršno zavozlano notranje življenje, nikakršen psihološki skrivni svet in nobena osebna skrivnost, zaradi katerih bi bil junak človeško razumljivejši. V večji meri velja osnovno načelo, da naj bo notranje pri akterju povsem manifestno in javno, povsem dejanje in po možnosti spev. Vzkipečemu srdu je lastno, da se v svojem razsipnem izrazu povsem razvije; kjer ton daje totalna ekspresivnost, ne moremo govoriti o zadržanosti in varčevanju. Seveda se vedno »za nekaj« bojuje, predvsem pa boj služi razodetju bojujoče energije po sebi – šele pozneje se pojavljajo strategija, vojni cilj, plen.

Kjer vzplamti bes, se pojavi popolni bojevnik. Z odhodom razvnetega junaka v boj se uresniči neka človekova identiteta s svojimi priganjajočimi silami, o katerih solidni ljudje sanjarijo v svojih najboljših trenutkih. Tudi oni, v kolikor so navajeni na odlaganje in nujno čakanje, niso čisto pozabili na življenjske trenutke, v katerih so dozdevno elan dejanja črpali iz samih okoliščin. To poenotenje s čisto motivacijo bi lahko, prevzemajoč formulacijo Roberta Musila, poimenovali utopija motiviranega življenja.¹⁰

Seveda omahujoče kreposti določajo smer stanovitnim ljudem, kmetom, obrtnikom, dninarjem, pisarjem, prvim uradnikom, kakor tudi poznejšim terapevtom in profesor-

⁹ Še poznejša stoična fenomenologija srda beleži, da srd ne dovoljuje skritosti. Vse druge razvade lahko prikriješ, »srd se pa kaže, se zarije v mimiko (*se profert et in faciem exit*), in večji kot je, svetleje vzplamti« (*quantoque maior, hoc effervescit manifestius*). Vsi afekti imajo svoja znamenja (*apparent*), vendar pa se srd ne le nakazuje, temveč skoči v oči (*eminet*). Seneca, *De ira* I, 1. V 20. stoletju je akademska psihologija včasih govorila o »eksplozivnih reakcijah«; prim. Ernst Kretschmer, *Medizinische Psychologie*, Leipzig 1930, str. 183 sl.

¹⁰ Robert Musil, *Der Mann ohne Eigenschaften*, Hamburg 1952, str. 1209 in sl.

jem – kdor sedi na klopi kreposti, običajno ne more vedeti, kako se glasi njegova naslednja naloga. Poslušati mora nasvete različnih strani in svojo odločitev razbrati iz mrmrjanja, v katerem osnovni smisel ni utelešen v nobenem vodilnem glasu. Za vsakdanje ljudi je evidenca trenutno nedosegljiva; njim pomagajo kvečjemu bergle navade. To, kar ponuja navada, so prizemni nadomestki gotovosti. Ti so lahko stabilni, vendar ne dajejo žive navzočnosti prepričanja. Za besnega pa je blede čas minil. Megla se dviguje, obrisi se utrjujejo, zdaj vodijo do predmeta čiste linije. Vroč napad ve, kam hoče. V najboljši kondiciji razjarjen »se odpravi v svet kot krogla v bitko«.¹¹

Timotični svet: Ponos in vojna

Ingenioznemu branju Homerja, ki ga je opravil klasični filolog Bruno Snell, gre zahvala, da smo pri sodobnem novem študiju *Iliade* postali pozorni na posebne predmoderne strukture epske psihologije in poteka dogajanja. V najpomembnejšem eseju svoje še vedno vznemirljive knjige *Die Entdeckung des Geistes* (Odkritje duha), ki govori o Homerjevi človeški podobi, je izpostavil eminentno okoliščino: epskim osebam najstarejših knjižnih obdobj na Zahodu v veliki večini še manjkajo tipične značilnosti klasično razumljene subjektivnosti, še posebno reflektirajoča notranjost, intimni samogovor in z vestjo usmerjena

¹¹ Prispodoba je prevzeta od Heinricha Manna, ki v svojem eseju o Napoleonu iz leta 1925 o fatalnem Korzičanu zapiše: »V svet se je odpravil kot krogla v bitko. Tako ga je odposlala revolucija ...« Na drugem mestu bomo ponazorili, da koncept revolucije nenazadnje temelji na modernizaciji antične *menis*. Njeno psihološko jedro je preobrazba subjekta v aktivno zbirališče svetovnega srda.

Peter Sloterdijk
SRD IN ČAS :
POLITIČNO-PSIHOLOŠKI POSKUS

Knjižna zbirka CLARITAS; 57

Prevedel: Slavo Šerc

Spremna beseda: dr. Bojan Žalec

Strokovni pregled in poprava prevoda: dr. Bojan Žalec

Uredil: dr. Bojan Žalec

Odgovorni urednik: dr. Bojan Žalec

Uredniški odbor: dr. Tatiana Bajuk Senčar, ddr. Igor Grdina,
dr. Blaž Ivanc, Valerija Japelj, dr. Ivo Kerže, mag. Igor Senčar,
dr. Brane Senegačnik, dr. Vojko Strahovnik, dr. Igor Škamperle,
dr. Franci Zore, dr. Bojan Žalec

Jezikovni pregled: Valerija Japelj

Oblikovanje: Suzana Duhovnik

Tehnična oprema: Samo Grčman, Danijela Mustar

Študentska založba

Izdajatelj: Študentska založba

Beethovnova 9/1

1000 Ljubljana

<http://www.studentskazalozba.si>

Ustanovitelj Študentske založbe je
Študentska organizacija Univerze v Ljubljani

Za založbo: Igor Brlek

Tisk: Demat d. o. o.

Naklada: 500 izvodov

Ljubljana, 2009

Izid knjige je finančno podprla
Javna agencija za knjigo RS

Knjiga je izšla s podporo mreže za literaturo TRADUKI, ki so jo osnovali
avstrijsko Ministrstvo za evropske in zunanje zadeve, Ministrstvo za
zunanje zadeve Zvezne Republike Nemčije, Pro Helvetia, KulturKontakt
Avstrija, Goethe inštitut in fundacija S. Fischer.

traduki

